

9205 Theory of Science and Ethics

Hvordan profesjonsutøvere forstår forebygging?
Tolkning av en tekst gjennom hermeneutisk perspektiv og metodisk refleksivitet.

(Antall ord: 4667)

Kjersti Røsvik

Innhold

Innledning.....	2
Vitenskap og vitenskapsteori: empirisme, positivisme og hermeneutikk	2
Metodisk refleksivitet og kvadrihermeneutisk prosess	4
Interaksjonen med det empiriske materialet.....	5
Sekundær fortolkning	7
Kritisk fortolkning	9
Refleksjon over egen tekstproduksjon og språkbruk.....	11
Referanseliste	14
Vedlegg 1 En helsesøster forteller:.....	15

Innledning

I dette essayet skal følgende spørsmål undersøkes: «*Hvordan forstår profesjonsutøvere forebygging som begrepet og virksomhet?*». For å besvare spørsmålet vil en utvalgt tekst, hentet fra et intervju mellom en høgskolelærer, en masterstudent og en helsesøster benyttes. Teksten er valgt ut fra et større empirisk materiale og ikke innhentet av meg personlig. Det er teksten selvstendighet og autonomi, tekstens objektive liv (Ricœur, 1999, p. 146) som skal danne mitt utgangspunkt. Jeg vil søke forståelse gjennom hermeneutikk og metodisk refleksivitet. Både ontologiske og epistemologiske spørsmål vil bli stilt underveis, det vil si spørsmål knyttet til hvordan virkeligheten faktisk er og spørsmål om hvordan vi fremskaffer viten og erkjennelse (Thornquist, 2003, p. 8).

For å oppnå kontakt med teksten og ikke bli sittende fast i en fortolkningsposisjon (Alvesson & Sköldberg, 2008) vil metodisk refleksivitet benyttes. Refleksivitet vil her innebærer å konstant vurdere relasjonen mellom kunnskap og hvordan man skaper kunnskap, og ta på alvor de sosiale, politiske og teoretiske elementer som er sammenvevde i en kunnskapsutviklingsprosess og hvor det empiriske materialet konstrueres og tolkes. Mitt utgangspunkt skal være å fortolke en tekst. Med inspirasjon fra metodisk refleksivitet skal jeg benytte multiple tolkninger, tolke egne tolkninger, være kritisk til eget perspektiv og selvkritisk i forhold til egen autoritet og språk. Giddens og Foucault skal bidra til multiple tolkninger, og er valgt for å reflektere over forholdet mellom aktør og struktur.

Essayet vil struktureres gjennom å først presentere og plassere hermeneutikk i en vitenskapsteoretisk sammenheng, deretter redegjøre for grunnelementene i Alvesson og Sköldberg's kvadrihermeneutisk prosess og metodisk refleksivitet (2009). Teksten (vedlegg 1) fortolkes gjennom å benyttes firetrinnsmodellen hentet fra Alvesson og Sköldberg (2008, p. 492).

Vitenskap og vitenskapsteori: empirisme, positivisme og hermeneutikk

Hva vitenskap, og hva er det som gjør vitenskap annerledes fra andre måter å undersøke verden på? Spørsmålene stilles av Godfrey-Smith (2003, pp. 8-12) som viser til tre ulike ideer som kan besvare spørsmålene: empirisme, matematikk og sosial struktur. Ifølge ham skiller vitenskapen seg fra andre undersøkelser fordi: den fremsetter betydningen av erfaring som grunnlag for virkelig kunnskap om verden (empirisme), den forsøker å forstå en naturlig verden gjennom bruk av matematiske verktøy og den utforsker sosial struktur.

Empirismen oppstod på 1700-tallet. Den tok utgangspunkt i erfaring som kilde til kunnskap. Ifølge empirister kunne vitenskapelig kunnskap bare nås gjennom metodisk observasjon av virkelighet, og det var kun på dette grunnlag at man kunne skille sant fra usant. Ifølge dem sto subjektet utenfor denne erkjennelsesprosessen. Grunntankene herfra videreføres innenfor positivismen (18-1900-tallet) og innenfor logisk positivisme eller logisk empirisme (1920-årene). Ordet positivisme ble innført av August Comte (1798-1857), og hans ønske var å bygge en samfunnsvitenskap basert på enhetsvitenskapens tenkning. Enhetsvitenskapen besto i en tanke om at all vitenskapelig virksomhet skal følge ett og samme mønster, benytte én form for vitenskapelig metode og at vitenskapelige utsagn skulle uttrykkes i ett og samme språk, nemlig matematikkens språk. På denne måten kunne man fremsette lovmessigheter i samfunnet. Tankene ble imidlertid kritisert fra flere hold, særlig fra fenomenologi og hermeneutikk. En hovedinnvending fra fenomenologisk hold var at subjektivitet er en forutsetning for forståelse overhodet. Hermeneutikken på sin side avviser tesen om alle vitenskapers prinsipielle likheter, og hevder at naturvitenskap og vitenskap om menneskelige og meningsskapende liv er ulike vitenskapelige virksomheter som krever ulike metoder og forklaringer (Thornquist, 2003).

Den vitenskapsteoretiske posisjonen som i dag er allment akseptert er erkjennelsen av at kunnskap er et resultat av interaksjon mellom det erkjennende subjekt og det erkjente objekt (Thornquist, 2003, p. 63). Dette er tanker som støttes blant annet av hermeneutikere, og det er nettopp innenfor den hermeneutisk vitenskapsteoretiske posisjon dette essayet befinner seg. Hermeneutikkens objekter er først og fremst tekster (Thornquist, 2003, p. 139) og ikke fysiske objekter ute i virkeligheten slik empirister er opptatt av. Hermeneutikk omtales gjerne som fortolkningslære. Man beskjeftiger seg vanligvis med forståelse og fortolkning og leter etter fruktbare fremgangsmåter for å oppnå gyldige fortolkninger. Hermeneutikken har også endret seg opp gjennom tidene. Først var den benyttet som fortolkningslærer innen religiøse og juridiske tekster. Deretter ble den mer metodisk orientert og benevnt som tradisjonell hermeneutikk. Den tradisjonelle hermeneutikken ble videre kritisert og en mer filosofisk hermeneutikk vokste frem. Vi fikk så en hermeneutikk med økt fokus på forståelsen og dens grunntrekk. Nyere hermeneutiske retninger oppstod, omtalt som dybde-hermeneutikk. Sentralt her var tanker inspirert både fra den filosofiske og den metodiske tilnærmingen og man vektla betydningen av å se på tekster som selvstendige produkter, løsrevet fra forfattere og deres intensjoner (Thornquist, 2003, p. 15).

Metodisk refleksivitet og kvadrihermeneutisk prosess

I dette essayet er hovedfokus å benytte en kvadrihermeneutisk prosess for å belyse hvordan profesjonsutøvers forstår begrepet forebygging. Teksten er min empiri og ifølge Alvesson og Sköldbberg (2009, p. 283) er den primære vurderingen i empirisk orienterte studier å tilegne seg god kunnskap om et fenomen gjennom å arbeide med produksjon og forsiktig fortolkning av et empirisk material – i denne sammenheng en tekst.

En slik prosess innebærer en å hente elementer fra både data-drevne, innsikts-drevne, kritisk-frigjørings-drevne og polyfon-drevne studier. *Data-drevne studier* skiller seg fra data-sentrerte studier ved at man ikke retter oppmerksomheten på såkalte rå data, men i stedet undersøker data slik de er konstruert av empiriske forhold. I slike studier er det forholdet mellom refleksjon og fortolkning som settes i sentrum. I *innsikts-drevne* studier er den hermeneutiske prosessen sentral og man søker etter en dypere mening enn den mer umiddelbart gitte og konvensjonelt forståtte meningen. I *kritisk-frigjørende-drevne* studier legges det mindre vekt på å skulle fortolke et omfattende empirisk materiale. I stedet vektlegges tanker og refleksjoner rundt: kontekstuelle forhold, samfunnet, samfunnsmedlemmer og hvilke inntrykk man har av de sosiale fenomen man møter og som man selv er aktivt deltakende i. I *polyfon-drevne studier* benyttes gjerne flere stemmer under fortolkningen. Det er særlig kritisk teori som bidrar til en refleksjon og perspektivmangfold. Dette bidrar til, ifølge Alvesson og Sköldbberg, å styrke de marginalisertes svake stemmer og gir forskningsprosjektet politisk relevans (pp. 283-285).

Metodologisk refleksivitet eller reflekterende empirisk forskning innehar en skepsis mot hva som kan fremstå som uproblematiske avspeilinger av virkeligheten, og av funksjonaliteter i virkeligheten. Tilnærmingen har i stedet tro på gjennomtenkte studier som undersøker utsnitt av virkeligheten. Dette kan bidra å gi et godt grunnlag for utvikling av kunnskap som snarere «åpner opp», fremfor «lukker og slutter». Det er to grunnelementer som kjennetegner reflekterende forskning: tolkning og refleksjon. Tolkning er sentrum for forskningsarbeidet. Det krever nøye bevissthet rundt teoretiske valg, rundt språket og forforståelsens betydning, fordi dette avgjør tolkningen. Refleksjonen vender blikket innover mot forskerens person, hennes forskningssamfunn, samfunnet som helhet, intellektuelle og kulturelle tradisjoner samt språket og fremstillingsformen sentrale betydning i forskningssammenheng, og å lete etter multiple fortolkninger av situasjoner (Alvesson & Sköldbberg, 2008; Reitan, 2007, pp. 19-20).

Interaksjonen med det empiriske materialet

For å igangsette en analyse av teksten vil først en primær fortolkning foretas. De primære fortolkningene handler, ifølge Alvesson og Sköldberg (2008, p. 287), om å undersøke fortolkninger som inntreffer før dataene. Fortolkninger på dette nivået skjer før og under konstruksjon av data, fordi allerede under intervjuet leter man etter hva som er interessant og meningsfullt.

Studien ble igangsatt og gjennomført høsten 2012 av et større forskerteam. Vi besto av fem høgskolelærere og fem masterstudenter. Vår fagbakgrunn var ulik og hadde tidligere erfaringer som profesjonsutøver og kjennskap til feltet. Som forberedelser til intervju ble intervjuguide og intervjuteknikk prøvd ut. Samtalene ble tatt opp på video og diskutert i etterkant. Vi skulle følge en semi-strukturert guide og ble anbefalt å benytte intervjuteknikker som; speiling, gjentakelse og utdyping. Hvert intervju ble gjennomført av en lærer og en student. De fleste av intervjuene foregikk på informantenes arbeidsplass og varte i en til to timer og ble tatt opp på mobil eller mp3-spiller. Jeg gjennomførte til sammen åtte intervjuer og transkriberte. Det ble foretatt intervjuer av et utvalg av 52 profesjonsutøvere som representerer bredde både når det gjaldt kjønn, alder, antall år i yrket, arbeidsplass og funksjon. Informantene jobbet i til sammen syv kommuner, fordelt på to fylker og de hadde arbeidserfaringer innenfor ulike kontekster. Det var informantenes fortellinger som var i fokus og ikke likheter eller forskjeller mellom de feltspesifikke kontekstene (Damsgaard, Røsvik, & Øvrum, 2015). Etter datainnsamlingen satt vi igjen med store mengder ferdig transkribert tekst som ble systematisert og ordnet etter profesjoner, og klare for gjennomlesning.

Et fellestrekk for alle kvalitative tilnærminger er at de data forskeren analyserer, foreligger i form av tekst. Hvilken form teksten har avhenger av hvilken metode forskeren benytter seg av (Thagaard, 2003, p. 13). I begynnelsen etterstrebet jeg en «naiv» gjennomlesning av intervjuene eller hva Alvesson og Sköldberg (2009) ville kalle data-sentrert fremfor en data-intensiv analyse. Dataene var mange, omfattende og «rå». For å unngå for raske fortolkninger og slutninger som kunne stenge av for nye, ble interessante uttalelser og sitater fra de 52 intervjuene gullet ut og klassifisert i en datamaterise. Til slutt ble materialet sammenfattet som en foreløpig konklusjon om at: profesjonsutøvernes forståelse av begrepet forebygging bar preg av vaghet og uklarhet, at den forebyggende virksomhet befant seg et sted mellom skjønn og evidens, og informanter som ga uttrykk for en opplevelse av manglende felles innsats og mål, samt mangel på tid og ressurser.

Hvorfor gikk jeg frem på denne måten? Var det en søken etter å ivareta vitenskapelige idealer fremsatt i empirismen, slik Hempel (2000, p. 45) beskriver det: «(1) observation and recording of all facts, (2) analysis and classifications of these facts, (3) inductive derivation of generalizations from them, and (4) further testing of the generalizations»? Søkte jeg etter en form for lovmessighet gjennom kategorisering og klassifisering? Var den i behandlingen av data en tro på at jeg ivaretok idealer som objektivitet, verdifrihet og nøytralitet? Var behovet for å klassifisere sitater fra mange informanter en måte å lete etter generaliseringer og så jeg på empiri som sanne og rene avspeilinger av en objektiv virkelighet?

Teksten ble liggende i to år og det empiriske materialet likeså. Nå, to år senere, ser jeg igjen på materialet. Denne gangen er den analytiske fremgangsmåten en annen. Jeg velger meg ut kun én tekst for å lete etter en dypere innsikt i informantens forståelse av forebygging som begrep og virksomhet. Jeg ønsker å trenge bak og undersøke om det foreligger bakenforliggende prosesser som bidrar til å styre deres forståelse? Alvesson og Sköldbberg (2008, p. 48) skiller mellom tre former for sannhetsbegrep: et representativt, et pragmatisk og signifikativt. Det representative har å gjøre med korrespondanse med virkeligheten, det pragmatiske med praktisk bruk, og det signifikative som går ut på å oppdage skjult mening.

Jeg befinner meg i denne sammenheng innenfor det sistnevnte sannhetsbegrep og henter fram en tekst som har i seg elementer fra den første tolkningen som fremkom to år tidligere. Teksten innehar en narrativ struktur ved at informanten har organisert sine erindringsbilder og erfaringer og beskriver begivenheter i sitt liv i form av en fortelling (Gudmundsdóttir, 1997). Fortelling er hentet fra en narrativ kompetent aktør, en helsesøster med lang erfaring både som leder og praksisutøver. Jeg opplever å sitte med en fortelling som kan gi meg et innblikk i noe mer enn det rent personorienterte, kanskje også visse kulturbestemte trekk. Ricoeur uttrykker følgende:

What is to be understood in a narrative is not first of all the one who is speaking behind the text, but what is being talked about, the thing of the text, namely, the kind of world the work unfolds, as it were before the text (Ricoeur, 1991, p. 127).

Mitt neste trekk er å se på teksten ved å benytte det Alvesson og Sköldbberg (Alvesson & Sköldbberg, 2009) benevner som kjennetegn bak innsikts-dreven studier, nemlig det å søke en dypere mening. Ricoeur (1991, p. 126) påpeker noe tilsvarende: «The activity of analysis then

appears as one segment on an interpretive arc extending from naive understanding to informed understanding through explanation».

Sekundær fortolkning

På det sekundære fortolkningsnivået må man vurdere om uttalelsene er korrekte, ukorrekte eller tvetydige. Fremgangsmåten blir her å søke forståelse av forebygging som begrep og virksomhet gjennom å lete etter informantens bruk av begreper, verdier, ideer, motiver (Alvesson & Sköldberg, 2008, p. 510). Jeg har ikke tilgang på en videre dialog med informanten og står i en situasjon som Riceouer (1991, p. 125) beskriver som:

Understanding calls for explanation when the dialogical situation ceases to exist, when the play of questions and answers no longer permits us to verify our interpretation as the dialogue unfolds. In the simple situation of dialogue, explaining and understanding just about overlap with one another. When I do not spontaneously understand, I ask you for an explanation: the explanation you give me enables me to understand better. Explanation is here no more than and understanding developed through question and answer.

For å klare å se bak teksten, slik Ricouer her oppfordrer til, vil jeg først fremstille noen kontekstuelle forhold som profesjonsutøveren befinner seg i. Deretter benyttes Anthony Giddens (f.1938-) og hans strukturasjonsteori for videre refleksjon og tolkning.

Det forebyggende arbeidet er langt på vei definert som en offentlig oppgave og virksomheten styres både gjennom statlige, fylkeskommunale og kommunale tiltak. I de senere år har offentlig sektor iverksatt reformer hvor målet er å redusere offentlige utgifter, øke effektiviteten og forbedre kvaliteten på offentlige tjenester (Stamsø & Hjelmtveit, 2009). Kvalitetsforbedring av offentlige tjenester er blant annet søkt gjennom innføring av evidensbasert politikk, som innebærer at forskning legger grunnlaget for beslutninger og prioriteringer i politikk og forvaltning som igjen påvirker praksis (Ogden, 2012, p. 24). Nye offentlige styringssystemer og evidensbasert folkehelsearbeid (Mæland, 2010) er rammebetingelser som profesjonsutøvere må forholde seg til i sitt forebyggende arbeid, men også nye oppfatninger om hvordan folkehelsen kan bedres er blitt presentert i senere års helsedokumenter (Andrews, 2004). Hvordan opplever så velferdsstatens profesjonsutøver den nye tekningen og de nye rammebetingelsene, og hvilken betydning har dette for deres forståelse av begrepet forebygging, av selve virksomheten og utfordringene knyttet til arbeidet? For å undersøke disse spørsmålene skal fortellingen tolkes gjennom bruk av

Giddens. Giddens er en engelsk sosiolog sterkt influert av Karl Marx (Ritzer, 1992, p. 428). Han utvikler sin teori gjennom en kjede av kritiske fremstillinger av samfunnsvitenskapelige teoriretninger (Rønning, 1994, p. 4) og tilstreber her å overskride den objektivistiske og subjektivistiske forståelser av sosial praksis gjennom en integrasjon av agency and structure (Ritzer, 1992, p. 429). Metodisk innførte Giddens begrepet dobbel hermeneutikk og gjennom begrepet understreket han at den verden en samfunnsviter fortolker er allerede fortolket (Giddens, 1984, p. 284).

I fortellingen (se vedlegg 1) viser helsesøster til kunnskap om et perspektivskifte knyttet til det forebyggende begrepet. Skiftet består i å gå vekk fra det problemfokuserende forebyggende til det mestringsorienterte og helsefremmende (Schancke, 2005). Informanten virker begeistret og overbevist om at dette vil ivareta brukeren på en bedre måte. Hun begrunner det med at man i større grad enn tidligere vil lete etter brukeres ressurser og dermed bidra til en bruker som kan få større grad av mestring og kontroll. Hun forteller videre hvordan det forebyggende arbeid har endret seg: fra «synsing, subjektiv mening, vent og se» til anvendelse av «forskningsvurderte kartleggingsverktøy». Samtidig inntar hun et kritisk blikk på begrepet når hun kritiserer det for vaghet. Helsesøster viser frem kunnskap og kan fortolkes som en «knowledgeable agent». Giddens (1984, p. 374) hevder: “Resources are structured properties of social systems, drawn upon and reproduced by knowledgeable agents in the course of interaction”. Videre kan hun fortolkes som å inneha diskursiv bevissthet, som ifølge Giddens (1984, p. 374) svarer til vår eksplisitte, artikulerte og begrepsmessige kunnskap om oss selv og våre omgivelser.

Når hun beskriver det forebyggende arbeidet viser hun til uenigheter blant profesjonsutøvere i synet på forebyggende metoder. Hun sier: «*Det er en del som er kritisk til kartlegging i det hele tatt. Jeg vil ikke falle i den grøfta at jeg tenker at vi ikke skal kartlegge eller kartlegge alle*». For å vise frem hvordan de arbeider i det daglige benyttes ord om «strukturert, rutinemessig, prioriterer, fokuserer, kjører prosesser, og jobber på tvers». Som svar på utfordringer knyttet til det forebyggende arbeidet snakker helsesøster om politikere med mangel på kunnskap og prioriteringsevne og hvordan barnevern- og omsorgstjenesten overforbruker budsjetter. Ser vi på uttalelsene i lys av Giddens viser han til at individet er begrenset av en rekke spesifikke omkringliggende forhold, men det er viktig å gjenkjenne at omgivelsenes sosiale begrensninger ikke handler om at individet ikke har noen valgmuligheter. Han kritiserer strukturalister på følgende måte:

They have supposed that constraints operates like forces of nature, as if to have no choice were equivalent to being driven irresistibly and comprehendingly by mechanical pressure. Expressing these observations in another way, we can say that action logically involves power in the sense of transforming capacity (Giddens, 1984, p. 15).

Helsesøsteren kan trolig tolkes som en aktør med «transforming capacity» fordi hun leder prosesser og ser muligheter fremfor begrensninger, hun styrer medarbeidere i retning av evidensbaserte metoder fremfor skjønn (Ogden, 2012), og innehar trolig det Giddens definerer som authoritative ressurser: «Authoritative resources refer to types of transformative capacity generating command over persons or actors» (Giddens, 1984, p. 33). Men er denne tolkningen sann? Ifølge Alvesson og Sköldberg er begrepene verifisering og falsifisering sjelden i praktisk vitenskap. Det er i stedet snakk om «den gradvise tilpasning av en teoris anvendelse innen et domene» og ikke slik Popper understreker at en teori blir falsifisert eller verifisert gjennom gjentakende utprøving (Alvesson & Sköldberg, 2008, p. 43; Godfrey-Smith, 2003, p. 58). For å ivareta det å benytte flere stemmer i en fortolkning (polyfon-drevne-studier) Alvesson og Sköldberg (2009) og å forta kritisk fortolkning (kritisk-frigjørende-studier) skal Foucault og hans perspektiver benyttes i en kritisk fortolkning.

Kritisk fortolkning

Foucault og hans perspektiver om medgjørlige og indre disiplinerte kropper, styringsmakt og styringsprinsipper og diskursive krefter skal her benyttes. Gjennom slike begreper og perspektiver kommer det trolig frem en annen fortelling enn den fremvist ovenfor. Michel Foucault var en fransk filosof og idehistoriker (1926-1984). Han betraktes som postmodernist, men hadde også en del til felles med kritisk teori og mistankens hermeneutikk. Flere av Foucaults skrifter grenser til det post strukturalistiske (Aakvaag, 2008, p. 303; Alvesson & Sköldberg, 2008, p. 367). Poststrukturalister ønsker å desentrere subjektet, det vil si å legge tyngdepunktet på hva det er som konstruerer opplevelser, tenkning, erkjennelse og handling i den språklige og diskursive kontekst og som sosial skaper og begrenser subjektet (Alvesson & Sköldberg, 2008, p. 415). Foucault (2002, p. 20) benytter genealogisk metode som innebærer å trekke på historisk materiale for å skrive nåtidens historie. Ikke for å først og fremst si noe om hvordan tingene var, men for å si noe om hvordan ting ble som de er. White (2001, p. 375) viser til historiske fenomens relativitet gjennom å understreke at: «There is an inextinguishable relativity in every representation of historical phenomena» (White, 2001, p. 375)

Ifølge Foucault styrer den moderne staten gjennom dens maktteknikker mennesker. Mennesket blir ikke styrt gjennom tvang men gjennom danning og selvstyring innen det maktfeltet de er situert i. På denne måten stiller han seg i opposisjon til tidligere teoretiseringer knyttet til makt og peker på at makt er noe allmenngyldig, alltid tilstedeværende og må flyttes fra tvang til vilje. Han påpeker:

Å styre en stat vil altså si å etablere en økonomi på samme nivå som staten i sin helhet, det vil si å ta hensyn til og overvåke innbyggerne, formuen og oppførselen til alle og enhver, å utøve kontroll som ikke kan være noe mindre nidkjær enn den familiefaren utøver over husstanden og dens god (Foucault, 2002, p. 49).

Neuman anser Foucaults tanker som relevante og sammenliknbare med det norske samfunnets og dagens styringssystemer. Han begrunner dette med at vi har en sentraladministrasjon, fylkeskommuner og kommuner som i stigende grad legger opp sitt arbeid i henhold til New Public Management hvor hovedpoenget nettopp er å gjøre de statsansatte til sin egen kontrollinstans (Foucault, 2002, p. 19).

Sammenlikner vi dette med helsesøsterens fortelling blir fortellingen en annen enn i den primære fortolkningen. Kartleggingsverktøy og evidensbaserte metoder gjør handlingsrommet til profesjonsutøverne begrenset og innføringen av instrumentelle kartleggingsverktøy kan betraktes som en form for panoptisk disiplinering, som er en av flere hovedformer for moderne makt (Aakvaag, 2008; Foucault, 1999). Ifølge Foucault kjennetegnes moderne maktformer av det brer seg et «fint fengselsaktig nett» av overvåkning og kontroll over samfunnet for å gjenopprette en sosial orden. Et trekk ved den panoptiske disiplineringen er at den retter seg mot kroppen. Hensikten er å temme en anarkistisk-uregjerlig kropp. Overfører vi et slikt tankesett kan helsesøsterens fortelling sees som at det har foregått en maktteknikk som bidrar til å temme profesjonsutøverens muligheter for å foreta vurderinger knyttet til skjønn. Foucault trekker på denne måten inn kroppen i sentrum av samfunnet og gjør den til gjenstand for sosialisering. Panoptiske institusjoner deler tiden inn i små enheter som fylles med bestemte gjøremål og aktiviteter. På denne måten tvinges kroppens naturlige rytme og presses inn i samfunnet (Aakvaag, 2008, pp. 314-315). Kan man her betrakte profesjonsutøverens virksomhet som å bli tvunget inn i noe tilsvarende? Driver de en form for selvstyring gjennom å benytte forskningsbaserte kartleggingsverktøy? Ser vi her en form for panoptisk disiplinering av både profesjonsutøverne og brukerne? I «Regjeringen» beskrives en type maktrelasjon mellom dominans og strategi og som kan knyttes til det reflekssive – til

hvordan selvet regjerer seg selv. Foucault (2002, p. 94) understreker det slik: «Jeg vil nå hoppe over noen århundrer for å beskrive en annen episode som har oppnådd spesiell betydning i historien om denne styringen av individer ved hjelp av deres egen sannhet». Selvstyringen innebærer at man trekker på et sett teknikker hentet herfra og derfra – mellom dominans og strategi, og vi får nye og mer indirekte måter å herske på hvor individer er blitt mer ansvarliggjort (Foucault, 2002).

Denne nye maktformen er ifølge Foucault en hybrid av to tradisjoner: *borgerånd* og *hyrdemakt*. Med borgerånd forstår jeg det som at Foucault viser subjektet internaliserer av polis interesser. Overfører vi en slik tankegang til helsesøsteren, kan man betrakte hennes begeistring for det helsefremmende perspektivet og anvendelsen av forskningsbaserte kartleggingsverktøy som å ha ubevisst internalisert polis interesser. Gjennom sin rolle som leder og hyrde bidrar hun trolig til at disse interessene føres videre. Foucault viser hvordan *hyrdemakt* innebærer at en hyrde styrer flokken sin. Flokken vil bestandig ha behov for hyrden, for uten ham vil den gå seg vill. Hyrdens rolle er å føre sin flokk til frelsen, noe hyrden kontinuerlig plikter å gjøre. I overvåkning og straff viser Foucault hvordan kroppen i den klassiske tidsalder: «blir gjenstand for angrepsmål og maktutøvelse» han sier videre: «føyelig er kroppen når den lar seg underkaste, bruke, forvandle og perfeksjonere» (Foucault, 1999, p. 126). Om begrepet disiplin påpeker Foucault (1999, p. 127) at: «De disiplinære metoders historiske øyeblikk er når det skapes en relasjon som på en og samme tid gjør kroppen lydigere jo nyttigere den er, og omvendt». Ser vi på helsesøsterfortellingen i lys av Foucault kan hun fortolkes som en hyrde med borgerånd, en som er selvstyrt og som har internalisert regjeringens interesser. Men trolig kan også fortellingen sees på som en slags forsvarstale preget av det Schön benevner som teknisk rasjonalitet (Schön, 1995). Et forsvar for en riktignok noe vag ideologi, og instrumentelle og evidensbaserte metoder. Metoder som hun tror vil gi bedre resultater enn profesjonsutøverens tidligere og mer skjønnsbaserte vurderinger.

Refleksjon over egen tekstproduksjon og språkbruk

Hva slags kunnskap har jeg her produsert og konstruert? Er den sann eller falsk? I dette essayet har jeg har forsøkt å forstå et sosialt fenomen gjennom dybde og skjult mening, gjennom refleksjon og tolkning, samt bruk av abduksjon som innebærer å benytte teoretiske dypstrukturer for å begripe de empirisk induktive mønstre (Alvesson & Sköldbberg, 2008, pp.

54-55). Jeg har søkt fortolkning av en tekst gjennom metodologisk refleksivitet, og befinner meg i en hermeneutisk fortolkningstradisjon som innebærer en erkjennelse av at det ikke finnes en egentlig sannhet (Thagaard, 2003, p. 37). Har så metodisk refleksivitet og de valgte teorier vært anvendbar for å belyse det innledende spørsmål? Ifølge Aakvaag (2008) bør en vellykket samfunnsontologi dekke to krav. Den må på den ene siden være så generell at den dekker alle former for sosialt liv. På den annen side så substansiell at det er nok til å informere samfunnsforskere som skal studere et avgrenset utsnitt av den sosiale verden. Gjennom å benytte Giddens strukturasjonsteori tolkes profesjonsutøveren som bevisst, kunnskapsrik og med omformende kapasitet. Hun tolkes som kritisk til det vage begrepet forebygging og til velferdsstatens manglende prioriteringsevner. Likevel ser hun, tross slike kontekstuelle og kulturelle begrensninger, et mulighetsrom. Hun leder medarbeidere og opplever evidensbaserte metoder som en styrke i det forebyggende arbeidet. Det foreligger noen begrensninger og utfordringer både i egne medarbeidere og i den strukturelle kulturen, men dette hindrer henne ikke fra å se muligheter til å styre prosesser og utøve forebyggende arbeid. Giddens' strukturasjonsteori er kritisert for å være for generell. Dette innebærer at den kan slutte å ha betydning for samfunnsforskningen. Videre tilpasser han strukturbegrepet til en aktørforståelse (de sosiale strukturene er over individuelle regler og ressurser som aktørene trekker på i sine handlinger). Dette bidrar til en teori som mangler begreper om treghet, begrensninger og avmakt. Teorien trekker heller ikke frem hvordan allokative og autoritative ressurser kan være ulikt fordelt. Det stilles dermed spørsmål om hvor fri, kreativ og refleksiv egentlig aktøren er (Aakvaag, 2008, pp. 142-147)?

Gjennom å knytte teksten/fortelling til Foucaults perspektiv om desentrering av subjekter og heller fremheve hvordan strukturelle forhold styrer subjektet, blir fortellingen om forebygging en fortelling om maktteknikker som styrer profesjonsutøverne handlinger gjennom indre disiplinering. Forebyggende virksomhet blir dermed utført av føyelig kropp som styres av diskursers tilsløringer og vitensregimers makt. Skjønnsmessige vurderinger forkastes til fordel for polis interesser i kartleggingsverktøy og evidensbaserte metoder. Gjennom et Foucaultsk blikk kan man tolke profesjonsutøvere selvstyring som en blanding av hyrdemakt og borgerånd, og de kontekstuelle forhold som et fengselsaktig nett som styrer aktøren. Kritikken som har vært rettet mot Foucault er at den ikke i tilstrekkelig grad vekt på hva mennesker sier og gjør og innehar en endimensjonal modernitetsforståelse (Aakvaag, 2008, p. 325). Gjennom å bli for Foucault-inspirert kan man også ende opp med å at alle empiriske forhold sees i lys av maktforhold. Videre kan ideen om at makten ikke har et sentrum kritiseres fordi man på

denne måten unngår å se grunnleggende aspekter som betydning av for eksempel ideologi, klasseforhold og kjønnsforskjeller. Nye former for kunnskap og teknologi får også et for pessimistisk blikk og den kroppslige disiplineringen blir for pubertal sett i lys av at voksenverden som består av visse krav som disiplin og institusjonalisering (Alvesson & Sköldberg, 2008, pp. 377-382)

Jeg har her søkt å fortolke en allerede fortolket tekst. Ifølge Geertz er antropologiske tekster konstruerte fortolkninger og kan sees på som en slags fiksjon. Et slikt perspektiv kan ifølge ham virke truende på den objektive statusen til antropologisk kunnskap og reise spørsmål knyttet til verifikasjons-problemet (Geertz, 1973, p. 15). Han løsning på problemet er tykke beskrivelser og beskriver etnografens rolle slik:

The claim to attention of an ethnographic account does not rest on its author's ability to capture primitive facts in faraway places and carry them home like a mask or a carving, but on the degree to which he is able to clarify what goes on in such places, to reduce the puzzlement (...) to which unfamiliar acts emerging out of unknown backgrounds naturally give rise (Geertz, 1973, p. 16).

Med Geertz ord vil jeg her avslutte med å si at jeg har undersøkt profesjonsutøveres forståelse av forebygging som begrep og virksomhet gjennom å anvende metodisk refleksivitet. Fremgangsmåten har ikke vært streng, men heller ikke vært epistemologisk anarkistisk slik Feyerabend (Godfrey-Smith, 2003, p. 111) oppmuntret til. Men den har fulgt en form for systematikk. Min ambisjon har her vært søke en forståelse og å forsøke å tydeliggjøre hvordan profesjonsutøvere forstår forebygging. Hvorvidt dette essayet har bidratt til å "clarify and reduce the puzzlement», slik Geertz beskriver det gjenstår å se. Flere forskere har skrevet om det sosiale fenomenet og for å avslutte med Godfreys-Smiths (2003, p. 170): "The power of science is seen in the cumulative and coordinated nature of scientific work; each generation in science builds on the works of workers who came before, and each generation organizes its energies via collaboration and public discussion".

Referanseliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forl.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion : vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (2. oppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2009). *Reflexive methodology : new vistas for qualitative research* (2nd ed. ed.). London: Sage.
- Andrews, T. (2004). Myndiggjøring som prinsipp i folkehelsearbeidet. Retrieved from <http://www.forebygging.no/Kronikker/TIDLIGERE-KRONIKKER/Myndiggjoring-som-prinsipp-i-folkehelsearbeidet/>
- Damsgaard, H. L., Røsvik, K., & Øvrum, I. T. (2015). Utfordringer i arbeidet – slik erfarne barnehagelærere, lærere og helse- og sosialarbeidere ser det. *Tidsskriftet FoU i praksis*, 2. Retrieved from http://tapir.pdc.no/index.php?el=Kapittel&p=FOU&seks_id=92285
- Foucault, M. (1999). *Overvåkning og straff : det moderne fengsels historie* (D. Østerberg, Trans. 3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal.
- Foucault, M. (2002). *Forelesninger om regjering og styringskunst* (I. B. Neumann, Trans. Vol. 42). Oslo: Cappelen akademisk.
- Geertz, C. (1973). *The interpretations of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Godfrey-Smith, P. (2003). *Theory and reality : an introduction to the philosophy of science*. Chicago, Ill: University of Chicago Press.
- Gudmundsdóttir, S. (1997). Forskningsintervjuets narrative karakter. In B. Karseth, S. Gudmundsdóttir, & S. Hopmann (Eds.), *Didaktikk : tradisjon og fornyelse : festskrift til Bjørg Brandtzæg Gudem* (Vol. nr 12, 1997, pp. 202-216). Oslo: Universitetet i Oslo, Pedagogisk Forskningsinstitutt.
- Hempel, C. (2000). The role of induction in scientific inquiry. In T. Schick (Ed.), *Readings in the philosophy of science: from positivism to postmodernism* (pp. s. 41-49). Mountain View CA Mayfield.
- Mæland, J. G. (2010). *Forebyggende helsearbeid : folkehelsearbeid i teori og praksis* (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Ogden, T. (2012). *Evidensbasert praksis i arbeidet med barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Reitan, J. B. (2007). *Improvisation in tradition : a study of contemporary vernacular clothing design practiced by Iñupiaq women of Kaktovik, North Alaska*. (28), Oslo School of Architecture and Design, Oslo.
- Ricœur, P. (1999). *Eksistens og hermeneutikk* (H. H. Ystad, Trans.). Oslo: Aschehoug i samarbeid med Fondet for Thorleif Dahls kulturbibliotek og Det norske akademi for sprog og litteratur.
- Ricoeur, P. (1991). *From text to action: essays in hermeneutics, II*. Northwestern University Press.
- Ritzer, G. (1992). *Contemporary Sociological Theory*. United States of America: McGraw-Hill.
- Rønning, G. (1994). Handling og struktur hos Anthony Giddens. *Sosiologi i dag*, nr. 1.
- Schancke, V. A. (2005). *Forebygging - fra forskning til praksis - en kunnskapsoppsummering med råd og anbefalinger*. Retrieved from <http://www.forebygging.no/en/Metode/Forebygging--hva-og-hvordan/Forebygging---fra-forskning-til-praksis/>
- Schön, D. A. (1995). *The reflective practitioner : how professionals think in action*. Aldershot: Arena.
- Stamsø, M. A., & Hjelmtveit, V. (2009). *Velferdsstaten i endring : norsk sosialpolitikk ved starten av et nytt århundre* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (2. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.
- Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori : for helsefag*. Bergen: Fagbokforl.
- White, H. (2001). Historical emplotment and the truth. In G. Roberts (Ed.), *The History and narrative reader* (pp. s.375-389): London Routledge.

Vedlegg 1 En helsesøster forteller:

Da jeg gikk på skolen for mange år siden lærte vi om forebygging som primær, sekundær og tertiær forebygging. Forebygge for å hindre at en sykdom eller uønsket lidelse skal oppstå er den primære, og så har du den sekundære som skal forhindre at det blir en forverring av ting, og tertiær blir jo mer på behandlingssida. Mens det helsefremmede perspektivet, det å se mestring og muligheter er en viktigere og mye mer positivt tenkemåte. Der ligger mulighetene til helse og til å få frem folks ressurser. Der har vi i helsevesenet ikke vært flinke nok fordi vi har hatt for mye problemfokus. Vi har ikke lett etter folks ressurser, fått folk til å tro på de mulighetene de har, for selv å kunne mobilisere og hjelpe seg selv og mestre. Jeg synes det ordet forebyggende er så vidt og ullent.

Vi jobber mye med planarbeid og har et fokus på tidlig intervensjon. Og det å komme tidlig inn og jobbe strategisk så ting ikke utvikler seg, før ting har gått veldig skeivt. Vi er med i et sånt «KVIKK-prosjekt» som er ett kartleggings-verktøy vi bruker i kommunene. Her er det en forsker fra RBUP som forsker på et kartleggingsverktøy i forhold til å følge ett årskull med barn fra de var nyfødt til de er to år. Vi prøver ut forskjellige foreldrebaserte kartleggingsverktøy på helsestasjonen. Foreldrene rapporterer, så legger vi det inn anonymisert til RBUP. Her behandles dataene. Vi er interessert i å finne virksomme verktøy for å få tak i ting tidlig slik at vi kan se hvilke tiltak vi kan sette i gang. Dette er en måte vi jobber på. Jeg har jo jobbet så lenge har vært helsesøster i 34 år og jeg har jo gjort meg en del erfaringer fra tidligere. Jeg ser jo at vi har jobbet mye på synsing, vent og se og mye subjektive meninger ikke sant. Man må jo ha med seg det også, men jeg tenker det er godt å ha med seg noen parametere i forhold til hvor grensene går, samtidig som jeg tenker at man skal være kritisk til kartlegging av alt. For nå er vi jo inne i en tid og en diskusjon rundt det med å mestre-mestrer ikke. Det er en del som er kritisk til kartlegging i det hele tatt. Jeg vil ikke falle i den grøfta at jeg tenker at vi ikke skal kartlegge eller kartlegge alle. Og så tenker jeg det er viktig å ha noen rutiner når vi intervensjoner. Vi kan jo tenke subjektivt, og da er det viktig at vi bruke hverandre som fagpersoner på tvers. Vi mener jo at vi jobber forebyggende, det er jo det som er vår jobb egentlig. Samtidig ser vi jo at vi kan jobbe veldig individretta, grupperetta og for jobber for lite på samfunnsnivå. Vi har ganske mye strukturer på arbeidet, hva vi skal prioritere og hvordan vi skal jobbe. Vi kjører prosesser på avdelingsmøter for å velge fokus, og så tar vi det på ledernivå sånn at vi får med oss alle. Vi jobber med fagteam de som jobber på helsestasjon,

barneskole, ungdomsskole og videregående. Sånn at vi da jobber på tvers der igjen, sånn at vi lager oss noen rutiner og prosesser som vi prøver å følge. Man må jo ha troen på at det nytter å jobbe med forskjellige ting, eller så bør man gjøre noe helt annet.

Utfordringene er jo i forhold til prioriteringene og de økonomiske ressurser. Vi ser jo det at når barnevernet og omsorgstjenesten over-forbruker og ikke klarer å holde sine budsjetter, så er det lettere for politikerne å gi penger inn der fremfor å sette inn ressurser på steder som hindrer at ting skjer. Det er noe med det de der ungene som leker på kanten av stupet ikke sant, der du har fossen ikke sant og der det er viktig å sette et gjerde på toppen av kanten ikke sant, i stedet for å gå ned og prøve å fiske opp de ungene som har ramle og kanskje er skada og har slått seg. Men det er vanskelig å få til. Selv om det i offentlige taler er sagt at det skal satses på forebygging, så er det ikke det som skjer i hverdagen. Det kan handle om prioriteringer, pressgrupper, det er mange ting. Det kan jo hende at de ikke har nok kunnskap om hva som bør prioriteres for eksempel og at de ikke effektene av langtidstenkingen. Det er jo det som er så vanskelig med forebygging, at man ikke ser effekten før det har gått lang tid. Så når man snakker om forebygging så er ikke det noen enkel problematikk. Det er vidt.